

Секція 3
**ЯКІСТЬ СИСТЕМИ ЗАКОНОДАВСТВА,
ПРАВОТВОРЧА ТА ПРАВОРЕАЛІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА,
ПРОФЕСІЙНЕ СТАВЛЕННЯ ДО ПРАВА ТА ПРАКТИКИ
ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ**

Воробок Богдана Михайлівна, курсант
3 курсу Прикарпатського факультету
(м. Івано-Франківськ) НАВС

Науковий керівник: старший викладач
кафедри кримінально-правових дисциплін
та оперативного-розшукової діяльності
Прикарпатського факультету (м. Івано-
Франківськ) НАВС, кандидат
юридичних наук *Максимів Л. В.*

**ПРАВО НА ЗАХИСТ ЯК ЗАСАДА КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОВАДЖЕННЯ**

Прийняття кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК 2012) є суттєвим кроком у розвитку та вдосконаленні системи кримінального судочинства. Це рух у напрямку гуманізації та європеїзації кримінального процесу, забезпеченні належного захисту людини і громадянина, реалізації основних прав і свобод [1, с. 158].

Актуальним у даному контексті постає дослідження забезпечення права на захист у кримінальному провадженні через призму прийнятого процесуального законодавства [1, с. 158].

Забезпечення обвинуваченому права на захист згідно зі ст. 129 Конституції України є основною засадою судочинства, а відповідно до ст. 7 КПК 2012 року віднесено до загальних засад кримінального провадження [2, с. 1]. Стаття 59 Конституції України проголошує право кожного на правову допомогу та вільний вибір захисника своїх прав, а ст. 63 Конституції України закріплює право на захист підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного [2, с.1].

Аналізуючи ст. 20 КПК України 2012, яка закріплює одну з конституційних засад кримінального провадження –

«Забезпечення права на захист», можна дійти висновку, що деякі її положення, у порівнянні зі ст. 21 Кримінального процесуального кодексу України 1960 року (далі – КПК 1960) – «Забезпечення підозрюваному, обвинуваченому, підсудному права на захист» – більш вдало розкривають сутність цієї засади кримінального провадження [3, с. 3–4].

По-перше, позитивним є факт визнання у ст. 20 КПК 2012 засудженого та виправданого як осіб, які мають право на захист і цей захист їм забезпечується з боку держави.

По-друге, заслуговує на увагу закріплення у ч. 3 ст. 20 КПК України 2012 можливості надання підозрюваному, обвинуваченому безоплатної правової допомоги за рахунок держави. Важливими кроками в цьому напрямку є прийняття Закону України «Про безоплатну правову допомогу», який створює реальні можливості отримання безоплатної вторинної правової допомоги (стосовно кримінального провадження). Варто зазначити, що КПК України 2012 встановлює єдиного суб'єкта, який у кримінальному провадженні має право виступати як захисник – це адвокат (ст. 45 КПК України 2012). Ця обставина має позитивне значення як для особи, яка потребує захисту, так і для кримінального провадження в цілому. В юридичній літературі слушно зазначається, що саме у кримінальних справах найчастіше зустрічаються різноманітні порушення прав людини, на стороні яких стоїть адвокат. У таких справах на кону стоять дуже вагомні речі, тому захист не може бути довірений неспеціалісту [3, с. 3–4].

Але існують і непорозуміння. Так, ч. 3 ст. 20 КПК України 2012 визначає осіб, яким надається безоплатна правова допомога – це підозрюваний та обвинувачений. Виникає питання: у зв'язку з чим законодавець виключив з кола осіб, яким може надаватися безоплатна правова допомога засудженого і виправданого, одночасно вказавши їх як учасників процесу, яким право на захист забезпечується. Пропонується ч. 3 ст. 20 КПК України 2012 доповнити вказівкою на засудженого та виправданого як учасників процесу, які мають право отримати безоплатну правову допомогу [3, с. 5].

Важливим елементом засади забезпечення права на захист є правило про те, що участь у кримінальному провадженні захисника підозрюваного, обвинуваченого, не звужує процесуальних прав підозрюваного, обвинуваченого, що зокрема знайшло втілення в положенні ч. 4 ст. 20 КПК України. Така позиція законодавця є послідовною і виправданою, так як ще раз підтверджується, що захисник не заміняє свого підзахисного, а дані суб'єкти є окремими повноправними учасниками, які реалізують функцію захисту. Безперечно надання захисником правової допомоги підзахисному не знаходиться поза захистом, однак і не зливається з ним, так як дані учасники провадження мають різний правовий статус [4, с. 9–10].

Однак, разом з тим, слід звернути увагу й на суперечність редакції даної норми, адже, регламентуючи засаду забезпечення права на захист, законодавець зачепив таких учасників кримінального провадження як потерпілий та його представник, мало того, представник тут ще й названий захисником потерпілого. Це створює невиправдані підстави для запитань із приводу того, чи відносить Закон цих учасників до суб'єктів захисту. В ході кримінального провадження право отримати правову допомогу поряд із особами, які притягуються до кримінальної відповідальності, мають й інші учасники кримінального провадження – потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач, свідок, але надання правової допомоги цим учасникам процесу є представництвом, що діє поза межами забезпечення права на захист. З позиції розмежування усіх учасників кримінального провадження у даному випадку виявляється непослідовність законодавця, адже сторона захисту і потерпілий та його представник є різними учасниками кримінального провадження, а тому безпідставно змішуються поняття представництва та захисту в кримінальному провадженні. Отож, така редакція ч. 4 ст. 20 КПК України суперечить сутності, змісту та меті захисту, а також є несумісною з точки зору закріплення нормативних основ базових положень засади забезпечення права на захист. Тому положення, які стосуються участі потерпілого і його представника та їх процесуального статусу, слід було б

прописати в іншій правовій нормі, зокрема в статтях 55–59 КПК України, які регулюють процесуальне становище потерпілого та його представника [4, с. 11].

10.11.2017 року Верховна Рада прийняла Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування».

Зміни передбачаються до таких статей Кримінального процесуального кодексу: статей 27, 107, 222 та 236 КПК, якими передбачено обов'язкову відеофіксацію проведення обшуку. Відеозапис стає невід'ємним додатком до протоколу обшуку. Крім того, стороні захисту надається право самостійно здійснювати відеофіксацію проведення обшуку. Особа, у житлі якої проводиться обшук, матиме право користуватися допомогою адвоката на будь-якій стадії його проведення [5].

Адвокати підприємства отримають право залучатися до обшуку на будь-якій його стадії. Докази, отримані під час обшуку, на який не було допущено захисника, так само мають бути визнані недійсними [5].

Це свідчить про те, що право на захист має будь-яка особа у житлі якої проводиться обшук.

Таким чином, приходимо до висновку, що сутність загальних засад кримінального провадження визначається тим, що вони слугують основою для визначення змісту процесуальних прав, обов'язків, повноважень учасників кримінального провадження.

Проведений аналіз положень статті 20 КПК України, свідчить про те, що її положення, у порівнянні зі ст. 21 Кримінально-процесуального кодексу України 1960 р. – «Забезпечення підозрюваному, обвинуваченому, підсудному права на захист» – більш вдало розкривають дану засаду кримінального провадження, сутність якої полягає у створенні нормативних умов і гарантій для можливості подальшої реалізації формально проголошеного права підозрюваного (обвинуваченого) на захист.

Внесенням змін до чинного законодавства встановлено додаткові гарантії захисту особи, у житлі чи іншому володінні якої здійснено обшук із застосуванням відеофіксації, від розголошення відомостей про особисте та сімейне життя чи обставин, які принижують гідність особи. Встановлено, що з метою підготовки до судового розгляду суд розглядає клопотання учасників судового провадження про здійснення судового розгляду у закритому судовому засіданні.

Список використаних джерел

1. Данилюк Т. М. Сучасне забезпечення права на захист у кримінальному провадженні / Т. М. Данилюк // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 158–162.

2. Про судову практику забезпечення права на захист у кримінальному провадженні від 25 верес. 2015 р. [Електронний ресурс] : інформаційний лист // Витяг з Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ. – Режим доступу: <http://consultant.parus.ua/?doc=09SS5EB275>. – Назва з екрана.

3. Корчева Т. В. Щодо питання забезпечення права на захист особи у кримінальному провадженні за новим кримінальним процесуальним кодексом України [Електронний ресурс] / Т. В. Корчева. – С. 9. – Режим доступу: https://www.google.com.ua/url...2Ftipp_2013_1_23.pdf&usg?. – Назва з екрана.

4. Часопис Національного університету «Острозька академія» [Електронний ресурс]. – Серія «Право». – 2014. – № 2 (10). – Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14bornpr.pdf>. – Назва з екрана.

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування [Електронний ресурс] : Закон України (проект № 7275) від 10 листоп. 2017 р. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1.html. – Назва з екрана.